

Wieczór wróżb część 1

material do nauki samodzielnej
Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Szczecińskiej „Krag”

Pracownia Tradycji Polskiej
Pałac Młodzieży – Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie

Grupa „Młody Krag”, 23.11.2020 r.
prowadzący: Artur Kotwas, Paweł Sokołowski

Magia wróżb

Środek jesieni był dla dawnych ludów czasem matrymonialnego wróżenia. Nic w tym dziwnego – roboty w polu, od czasu Święta Plonów, nie ma już żadnej, a temperatura na zewnątrz końcem listopada nie sprzyja zabawom na świeżym powietrzu. Długie jesienne wieczory to zatem idealna pora na to, by zacząć przepowiadać przyszłość, najlepiej tę jak najbardziej radosną, związaną z dobieraniem się w pary. Po oddaniu czci dziadom, bezimiennym przodkom rodowym, dobrze było zrobić coś dla latorośli. Skoro łączność z tamtym światem wciąż jeszcze może istnieć, to warto ją wykorzystać po to, by dopomóc pannom i kawalerom poszukującym swej drugiej połówki.

W polskiej tradycji koniec listopada zwykle powszechnie kojarzyć się z tzw. andrzejkami – wieczorem wróżb przypadającym na wigilię dnia św. Andrzeja (30 listopada). Współcześnie wróżby te dotyczyć mogą rozmaitych spraw, a co najważniejsze – są wykonywane przez osoby obu płci. Należy jednak nadmienić, że w dawnej tradycji polskiej noc św. Andrzeja była czasem wróżenia wyłącznie dla panien, podczas gdy kawalerowie w podobnym celu zbierali się w wigilię dnia św. Katarzyny, w tzw. katarzynki.

Początkowo wróżby te traktowano bardzo poważnie, przez co wykonywano je indywidualnie, w możliwie intymnej atmosferze. Dopiero z czasem andrzejkowe bądź katarzynkowe wróżenie przekształciło w ludową rozrywkę, w której pierwotna magia tych rytuałów musiała ustąpić na rzecz zwyczajnej, nieskrępowanej zabawy.

Katarzynki

Katarzynki to polski zwyczaj, męski odpowiednik Andrzejek. Były obchodzone w nocy z 24 na 25 listopada, w wigilię św. Katarzyny Aleksandryjskiej. To tej nocy odbywały się wróżby młodych mężczyzn dotyczące ożenku i poszukiwania partnerki.

Kilka słów o Patronce

Nie wiadomo kiedy dokładnie urodziła się św. Katarzyna. Przypuszcza się, że ok. 287 roku w Aleksandrii w Egipcie, jako córką króla Kustosa. Według tradycji była bogatą i wykształconą chrześcijanką. W legendach wielu kawalerów starało się o jej rękę. Jednak Katarzyna postawiła bardzo wysokie wymagania. Potencjalny małżonek musi być młody oraz dorównywać jej w czterech przymiotach: współczuciu, bogactwie, mądrości i urodzie. Odrzuciła wszystkie propozycje, ponieważ żaden z kandydatów nie spełnił wymagań. Następnie złożyła śluby czystości.

Otwarcie krytykowała prześladowania chrześcijan i postępowania cesarza Maksencjusza lub Maksymiana, którego żonę nawróciła na chrześcijaństwo. Ostatecznie w wieku 18-lat poniosła męczeńską śmierć. Wyrok zapadł po dyspucie religijnej, w której Katarzyna okazała się bieglejsza od pięćdziesięciu mędrców niechrześcijańskich. Część z nich miała się po tej dyspucie nawrócić. Niezadowolony z takiego obrotu sprawy cesarz skazał Katarzynę na śmierć po torturach; odstąpiono od łamania kołem po zniszczeniu narzędzia tortur przez anioła i wyrok wykonano przez ścięcie. Wśród najstarszych autorów, wspominających Katarzynę, byli święty Rufin i Euzebiusz z Cezarei Palestyńskiej.

Obecnie Katarzyna Aleksandryjska uchodzi za jedną z najpopularniejszych świętych Kościoła katolickiego. Jednak wielu współczesnych historyków i badaczy podważa jej istnienie. Niektórzy uważają, że na powstanie jej legendy wpłynął życiorys Hypatii z Aleksandrii. Święta Katarzyna jest obecnie patronką m.in. filozofów, kolejarzy i adwokatów, a także cnotliwych kawalerów, którzy pragną poznać pannę i w przyszłości wejść w szczęśliwy związek małżeński. Największe nasilenie kultu świętej przypadło na okres średniowiecza.

“

Hej! Kasiu, Katarzynko, gdzie szukać cię dziewczynko
Wróżby o ciebie zapytam, czekaj – wkrótce zawitam
Bawmy się więc w Katarzyny, szukajcie chłopaki dziewczyny
Zapytać więc trzeba wróżby a nuż potrzebne już drużby. ”

W wigilię św. Katarzyny, Katarzynki podobnie jak *Andrzejki* przypadał czas matrymonialnych wróżb, ale przeznaczonych wyłącznie dla kawalerów. To w tę noc kawalerowie recytowali przedstawiony powyżej tekst.

“

Kasiu daj znać, co się będzie ze mną dziać.

”

Kolejną z katarzynkowych wróżb są kubeczki. Do jednego z nich wkładamy obrączkę, do kolejnego monetę, do następnego ziemię, a ostatni zostawiamy pusty. Kubeczki należy siedmiokrotnie pomieszać, wypowiadając słowa: “Kasiu, daj mi znać, co się ze mną będzie dziać”. Następnie losujemy kubeczek. Obrączka oczywiście zapowiada wielką miłość, moneta - niespodziewane bogactwo, a ziemia dobrą pracę. Pusty kubek jest oznaką niepewnej przyszłości. Z jakichś przyczyn nie możemy w tej chwili dowiedzieć się, co nas czeka.

Podczas Katarzynek istotną rolę odgrywały także sny. Wedle ludowych zwyczajów, gdy mężczyźni **przyśniła się kura**, to oznaczało, że spotka pannę. Jeśli to była **czarna kura**, to oznaczało wdowę. A gdy, w śnie wyjawi się **kura z kurczętami**, to zwiastowało wdowę z dziećmi. Za dobry znak uważano **sen o sowie**, za zły omen sen o **czarnym lub siwym koniu** – oznaczało to bowiem starokawalerstwo. Mężczyźni podkładali też **elementy kobiecej garderoby** lub **ptasie pióro** mające sprowadzić proroczy sen o przyszłej narzeczonej. Stąd wzięło się porzekadło: „W noc świętej Katarzyny pod poduszką są dziewczyny”. Wyciągali też **karteczki** z pierwszymi literami imion lub całymi żeńskimi imionami, które zaraz po przebudzeniu miały być wylosowane. Towarzyszyć temu mógł wierszyk:

„Wskaż proszę wróżbo wybrankę
Żonę i przyszłą kochankę
Wyciągam karteczki cztery
Są jej imienia litery”

Jak już wspomniano, bardzo ważne są też symbole, które ukazują się we śnie. Wskazują one sposób, w jaki kawaler dotrze do swej partnerki oraz ją określają. **Płot** mówi o tym, że będzie nią sąsiadka lub kobieta mieszkająca niedaleko, droga, samochód lub inne środki lokomocji mówią o dzielącej od niej odległości. **Paw** zapowiada jej niezwykłą urodę, a kukułka - dość swobodne podejście do macierzyństwa. **Siwy koń** we śnie to znak starokawalerstwa. Jeśli panowie wolą bardziej dosłowne przepowiednie, mogą na kartkach wypisać kobiece imiona i rano wylosować jedno z nich.

Kawalerowie także ścinali **gałązkę wiśni** i wstawiali do wody. Gdy gałązka zakwitła na Boże Narodzenie, oznaczało to, że ślub odbędzie się jeszcze w najbliższym karnawale.

Katarzynki vs. Andrzejki

Zwyczaj Katarzynek został stopniowo wyparty i zapomniany przez zwyczaj Andrzejek. Pojawił się po raz pierwszy na ziemiach polskich w XVI wieku. Andrzejki obchodzone są w nocy z 29 na 30 listopada. Niegdyś zwyczaj przeznaczony był tylko dla niezamężnych dziewczyn, ale obecnie jest to niezobowiązująca zabawa gromadząca młodzież obojga płci. W kościołach chrześcijańskich Katarzynki odbywają się w niedzielę poprzedzającą 29 listopada.

Literatura:

Barbara Ogrodowska: Zwyczaje, obrzędy i tradycje w Polsce. Warszawa: Verbinum, 2001

Barbara Ogrodowska, Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne, wyd. Muza, 2004

Andrzej Chwalba, Obyczaje w Polsce. Od średniowiecza do czasów współczesnych. Warszawa: PWN, 2005

Czesław Witkowski, Doroczne polskie obrzędy i zwyczaje ludowe, wyd. Muzeum Etnograficzne w Krakowie, 1965

<https://historiamniejznanaizapomniana.wordpress.com/2016/11/24/katarzynki-zapomniany-zwyczaj/>

<https://www.slawoslaw.pl/andrzejki-i-katarzynki-wrozby-poganstwem-podszyte/>

<https://magia.onet.pl/artykuly/swieta-i-obrzedy/katarzynkowe-zwyczaje/vdxgy80>